

Duna–Tisza Közi Falugondnoki

Hírlevél

XVII. évfolyam, 87. szám

2014/6.

Erőforrás

Falugondnokság volt, van és lesz!
A jövőben inkább megerősítésre kerül, mintsem egyfajta erőforrásvesztésre. Ennek számos oka van: ez olyan szolgáltatás, ami egyrészt több mint 20 éve, két évtizede stabilan működik. Ez a szolgáltatás komoly és jelenvaló társadalmi szükséglet. Olyan társadalmi szükséglet, amelynek csökkenése nem is várható.

Létezik szociális szükséglet és települési szükséglet. Szociális szükséglet alatt értem például a demográfiai változásoknak azt az elemét, ami kitűnik az előző beszámolókból is: egyre több idős ember van, és az idősödés igen gyakran a kistelepüléseket és a tanyavilágot is érinti.

Népességcsere van a tanyavilágban és a kistelepüléseknél is, de nagyon jellemző, karakteres folyamat az idősödés. Ez természetesen hordozza magával azt a szükségletet, hogy az öngondoskodás képességét valahol pótolni kell. Erre jött létre és működik a szociális alapszolgáltatások hálózata, amely tucatszintű szolgáltatást jelent. A falugondnokság nagyon különleges szolgáltatás és a többivel is együttműködik. Például idős nényt néha a lakosságból is visznek be ellátásba és vissza a tanya- és a falugondnokok. Tehát van egy ilyen fajta szükséglet, amely a szociális szolgáltatásokkal rokon, az emberek önfenntartó képességének csökkentését próbálja meg kompenzálni. Ebben rendkívüli nagy szerepe van a falugondnokságnak, tehát mindig meg fog maradni, illetve ez a szükséglet növekedőben van az ország minden területén.

(Folytatás a 4. oldalon)

Nagy Gáspár: Múlik a Jövőnk

*Múlik a Jövőnk
egy erdőből jövők
végig ösvények nyílnak
most már a hátam mögött*

*(ezeken menni
lett volna jó
vagy örökre eltévedni
mint egy kalózhajó)*

*már nyüszít az erdő
nézi az Egyutat
ezen s így vérzik el
aki fűgét mutat*

*tankpezsgő művér
és persze „testvéri
tankok” is csorogtak –
ha J. A. ezt megéri*

*nincs nemzedéksiló
de jövőkonzervből élünk
homlokegyenest mások
homlokán zsibbad a bérünk*

Középpontba kerültek a jó gyakorlatok

Meg kell találni a kiutat

Október elején Fülöpjakab adott otthont a Falugondnokok Duna-Tisza Közi Egyesülete jó gyakorlatokat bemutató projektje során következő rendezvényének. Nem csak helyi sikertörténeteket ismerhettünk meg, hanem svájci példákat is.

Az 1155 lakosú vendéglátó település, és az itt élő családok életét a nap témáját adó ökológiai gazdálkodás határozza meg – tudtuk meg Csáki Béla polgármestertől. Háztáji mezőgazdaságból fejlődött ki 1999 óta a professzionális kertészeti termelés, ami a biotermesztésre specializálódott. A kezdetekben a környező 15 településről 150 fő vett részt a helyben szervezett biogazda tanfolyamon. Ők azok, akik komolyan gondolták, hogy kipróbálják magukat az akkor még nem szokványos termesztési módszerben. Sokan a maguk kárán tanultak. Külföldön is jártak tapasztalatot szerezni a különféle értékesítési formák lehetőségeiről. Ma már az ökológiai élelmiszer előállításáról ismertek országszerte. Budapesten is megtalálhatóak a termékeik. Baltás István, Csengőd polgármestere azt mutatta be, hogy az önkormányzat kezdeményezésére, szerepvállalása mellett, a lakosság bevonásával hogyan tud egy település értékteremtő vállalkozásba fogni, és azt sikeresen működtetni. Csengőd 60-70 km-es távolságra van minden olyan várostól, ami gazdaságot, fejlődést generálhatna. A semmi közepén helyezkednek el. A változatos talajadottságok miatt egységes, nagy gazdaságot, így tsz-t sem lehetett kialakítani. Idővel a kereskedelmi adottságok megváltoztak, a háztáji gazdaságok, kisebb szőlő ültetvények életképtelenek lettek.

Ebből próbált kiutat találni az önkormányzat. Ehhez azonban komoly gondolkodásmód váltásra volt szükség. Az előadó véleménye szerint a több éven át tartó program tárgyiassult része a pályázatok segítségével könnyebben ment, mint a közösség észjárását a fejlődés irányába mozdítani. Megismertetni velük, hogy másfajta termesztési mód, másfajta kultúra is létezik. Az önkormányzat közmunka keretében foglalkoztatta azokat az embereket, akik kiszorultak a háztáji termelésből. Az ő szemléletmódjukon sokat kellett

változtatni. A végéről szerették volna megfogni a feladatot. Először megkeresték azokat a növényi kultúrákat, aminek az értékesítését is meg tudják oldani. 2014-ben a megtermelt paprika 90 százalékát Svájcba értékesítették. Olyan partnert találtak, aki már a meglévő piac bővítésével vásárolta fel a termékeiket. Ez ad számukra lehetőséget arra, hogy nagy mennyiségben termeljenek árualapot.

Baltás István hisz abban, hogy az önkormányzatoknak helye van a gazdaságban, de ezt a tevékenységet külön kellene választani a hatalmi ágaktól. Nagyobb önállóságot kellene adni az önkormányzatoknak a megfelelő módszerek megtalálásában. Most azon dolgoznak, hogy a helyi sajtó

tosságokat próbálják meg fellelni. Így bukkantak a csengődi meggyre, mely fajtát 1993-ban szelektálták az I. világháború idején magyar katonák által behozott bosnyák meggyfajtából. Attól különleges, hogy ez az egyetlen meggyfajta, ami alkalmas az ökológiai termesztésre. Rezisztens a moníliára, önporzó, magas a beltartalmi értéke. Antioxidáns tartalom miatt akár a gyógyászatban is alkalmazható termék lehet. Céljuk ennek a fajtának az elterjesztése. Ezt a terméket tervezik teljes egészében felépíteni (termelés, feldolgozás, csomagolás, tárolás, értékesítés, marketing).

A LEADER térségek közötti együttműködés keretében megvalósuló program az ország határain is túllépett, hiszen a Svájcban érkező vendégek saját hazájuk tapasztalatait, jó példáit hozták el nekünk. Schar Hedwig egy kisgazdaság „udvari boltjának” működésével ismertetett meg. A gazdasági válság őket is elérte. 2007 körül sok gazda csődbe ment, mert nem lehetett eladni termékeiket. Ekkor a fogyasztók és termelők közösen egyesületet alapítottak azzal a céllal, hogy együtt működtessenek egy üzletet, ahol olcsón lehet egészséges termékekhez jutni. Ennek érdekében a termék-előállítók komoly felkészülésen mentek keresztül, különféle (például higiénia) képzésre jártak. Szerdánként az ökológiai gazdálkodó termelő család, szombatonként a fogyasztók tartják nyitva a boltot önkén-

tesen. A termelők és fogyasztók személyes kapcsolatát ápolnak. Az áru a termelőktől kerül a boltba, innen közvetlenül veszik meg a fogyasztók, ezért tudnak olcsóbban árut kínálni. Az egyesület némi bérleti díjat fizet a bolt helyiségéért. A többi nyereséget visszaforgatják a bolt fejlesztésére, mint például hűtőtároló beszerzésére, kiadvány, honlap készítésére. Következő tervük egy pénztárgép beszerzése. A hallgatóság ebben vélte a legnagyobb különbséget felfedezni a svájci és a magyar viszonyok között. Itthon nem is nagyon kezdhet bele valamibe valaki, mielőtt beszerezné a pénztárgépet.

A másik svájci előadó a Hackenberg családi gazdaságot mutatta be, melyet önkéntes munkájával maga is támogat. A globalizáció és az olcsó árak miatt ma egy család sem tud megélni ebből a gazdaságból, amely régen több sokgyerekes családot tartott el. Támogatást nem vesznek igénybe, hogy ne kelljen külső elvárásoknak megfelelni. A monokultúra és nagy erő- és munkagépek kizárása mellett zöldség, gyümölcsstermesztés, valamint hagyományos svájci állatfajták tartása folyik. Nagy hangsúlyt helyeznek a hagyományőrzésre, -ápolásra.

A vendégeket a nap végén Gyöngyösi Sándor biogazda kalauzolta végig gazdaságában, ahol ellenőrzött körülmények között, zárt termesztő eszközökben ganoderma gomba termesztésével és feldolgozásával foglalkozik. Ezt megelőzően 17 éven keresztül bio módon, nagy mennyiségben előállított laskagomba termesztésben szerzett tapasztalatot. 2009-ben felkérésre kezdett gyógygomba előállításába, melynek biotermesztése akkor még nem volt megoldott. 2-3 év alatt ő dolgozta ki a gomba bio termelés technológiáját. Jelenleg az 1000 m²-en megtermelt gombát családi vállalkozásban dolgozzák fel és értékesítik. Időközben a shiitake gomba bio termelését is megoldotta nagyüzemi szinten. Nagy hangsúlyt helyez arra, hogy a csomagolás házas, tanyasias jelleget őrizzen. A végtermékeket (például lúgosító kávé, kozmetikai termékek) a termék feldolgozóval együttműködésben alakítják ki, állítják elő és értékesítik, így képes a konkurencia előtt járni. Természetgyógyászok és szakmai tanácsadók bevonásával országos értékesítési hálózatot hoztak létre. Elindult a brandépítés Dr. Ganolife néven, mely Európai jogvédett márká lett.

Tóth Márta,
MNVH megyei referens

(Folytatás az 1. oldalról)

Másik ilyen csoport a település életképessége. A tanyavilág és az aprófalvak is, ha nagyon egyszerűsítünk a települési előnyök és hátrányok kapcsán, akkor egy települési lejtő alján vannak. Mert a falugondok az aprófalvak kiszolgálója, életben tartója, a tanyagondnok pedig a tanyás térségek, a külterületeken szórtan elhelyezkedő lakosoknak a kiszolgálója. És ez olyan élethelyzet, egyben földrajzilag, fizikai értelemben vett kiszolgáltatottság, amely egy közösségi életet is gátol.

A szociális fejlesztési gondolkodásban, koncepcióban változatlan az az irány, hogy az ellátottakat otthon kell tartani, amíg csak lehet, és ne kerüljenek be se közeli, se távoli intéz-

ményekbe. Ez vonatkozik idősekre, fogyatékosokra, bármilyen célcsoportra, ahol valamiféle gondoskodás szükséges. Említettem: az alapszolgáltatásoknak ez a funkciója. De az a feladata a falu- és tanyagondnokságnak is, hogy mindenki otthon tudjon maradni, ameddig lehet. Tehát, ha a szociális szabályozási oldalról tekintünk erre a szolgáltatásra, akkor csak azt tudom mondani, hogy ez stabil, a jövőben is inkább megerősítésre kerülő szolgáltatás, mintsem „elhanyagolásra” ítélt szolgáltatás. Így pozitív jövőképpel rendelkezhet minden falu- és tanyagondnok és azt működtető fenntartó is.

Ahhoz hogy minőségi szolgáltatás legyen, kell szakmai tudás, kell em-

beri tartás és ezt próbálja a szociális irányítás megerősíteni. Nagyon fontos az identitása a falugondoknak, hogy a végén ott van maga az ember. Tehát a falugondok nem csak szakértő vagy szakmabeli, nem csak alkalmazott, hanem az az ember, aki másoknak segít. Ez egyfajta hivatás. És a hivatástudat az, ami ennek a szolgáltatásnak nagyon nagy erőforrása, hogy minőségi, hosszú távon stabil szolgáltatás tudjon maradni. Másik dolog a stabilitás. A falugondnok nem olyan munkavállaló, aki fél év múlva vagy másfél év múlva már egy másik helyen van.

Serafin József,

az EMMI főosztályvezető-helyettese
(Elhangzott a balástyai falugondnoki találkozón.)

Látni és látszani – 2014

Egyesületünk is csatlakozik a Látni és látszani elnevezésű kampányhoz, melyet a Bács-Kiskun Megyei Rendőr-főkapitányság Baleset-megelőzési Bizottsága szervez a kerékpárosok és gyalogosok biztonsága érdekében.

Az időjárás megváltozásával az út-, és látási viszonyok is romlanak, melyek a közlekedésbiztonságra is kedvezőtlen hatást gyakorolnak. Fontos a közlekedők figyelmének felhívása az őszi, téli időszak balesetveszélyeire, a megváltozott közlekedési körülményekre.

Fontos a gyalogosok és kerékpárosok esti sötétség és korlátozott látási viszonyok között történő közlekedésének veszélyeire történő figyelemfelhívás a közlekedési balesetek megelőzése érdekében.

Fontos motiválni a közlekedőket a helyes, jogkövető, szabálytudatos közlekedési magatartás kialakításában.

A tanya- és falugondnokok Bács-Kiskun megyében a körzeti megbízott kollégákkal a tanyákon élő emberek számára 2013. november 18-án és 25-én kedden 16.00-20.00 óra közötti időtartamban láthatósági mellényt osztanak ki. A helyi körzeti megbízott és a tanya-, vagy falugondnok együtt keresik meg a rendszeresen kerékpárral közlekedő tanyasi embereket.

Kecskeméti Rendőrkapitányság illetékességi területe

Jakabszállás – Szabó Roland
Lakitelek – Tóth Ferenc

Bajai Rendőrkapitányság

Dunafalva – Újvári Csabáné
Csikéria – Szőkéné Szedő Szilvia

Kalocsai Rendőrkapitányság

Újtelek – Tóth Péter
Öregcsertő – Baksa László Gábor

Kiskőrösi Rendőrkapitányság

Csengőd – Francia István, Suba László
Bócsa – Frittmann János

Kiskunfélegyházi Rendőrkapitányság

Kiskunfélegyháza – Serfőző Istvánné, Drozdik Zoltánné

Kiskunhalasi Rendőrkapitányság

Zsana – Kovács-Bokor Katalin
Kelebia – Kocsis György

Kunszentmiklósi Rendőrkapitányság

Kunadacs – Antal Sándor József
Kunpeszér – Csernák Mihály

Hírek

Helyettesítők

Régóta várt képzés indult el novemberben: a falu- és tanyagondnok helyettesítők képzése. Tizenkét fő segíti majd térségünkben a falu- és tanyagondnokokat, akiknek szabadsága, betegsége idején helyettesítő szakembereket készítjük fel, de fő munkaidejükben más feladatokkal foglalkoznak, más munkakört töltenek be.

Röviden

Kalocsán 14 fővel megszerveztük a Hatékony kommunikáció – eredményes együttműködés című képzésünket, melyet Lacza Annamária tartott.

+++

Elindult az új alapképzés 20 fővel a Lakiteleki Népfőiskolán. Tíz megyéből jöttek össze falu- és tanyagondnokok, hogy elsajátítsák a falugondnoki munka alapjait. A tíz megye: Bács-Kiskun, Békés, Baranya, Somogy, Pest, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Tolna, Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves, Nógrád.

+++

Nyíradonyban elindult a Hatékony kommunikáció – eredményes együttműködés képzés 18 fővel. A képzés előadója Szép Éva.

Továbbképzés Lakiteleken

Minden érdeklődőt várunk továbbképzésre 2014. december 3-4-5-én Lakitelekre.

Napirenden lesznek falugondnoki munkához kapcsolódó újdonságok, módszerek, megvitatjuk a tapasztalatokat, frissítjük a meglévő szaktudást. Bemutatjuk a legfrissebb jogszabályváltozásokat, ismertetjük a munkavállalás segítésének feladatait a tanyagondnoki munkában. A tanácskozáson feldolgozzuk a vidékfejlesztés és falugondnokság témakört, valamint az élhető tanyák világát. Szóba kerülnek még a vezetéstechnikai problémák, a baleseti helyzetek, melyek segítik a biztonságos, balesetmentes közlekedést. Jelentkezési határidő: 2014. november 25.

Bűnmegelőzési fórumok

Három szervezett fogott össze Falugondnokok Duna-Tisza Közi Egyesülete, a Bács-Kiskun Megyei Rendőr-főkapitányság és a Kiskunok Vidékéért Egyesület – bűnmegelőzési fórumok megrendezése érdekében. Már jó néhány fórumon túl vagyunk. A rendezvényeken szó volt a tanyás térségekben élők bűnügyi helyzetéről, a bűnmegelőzés technikáiról is. A fórumokat mindenütt a polgármester nyitotta meg:

Harkakötönyben (*első képünkön*) elmondta, hogy autó vásárlásával segítik a rendőrség munkáját, Jászszentlászlón kamerákat szereltek fel, Fülöpjakabon (*második képünkön*) pedig a polgárőrség szerepéről is szó volt. A programsorozat hozzájárulhat a tanyagondnoki szolgáltatások eredményesebb működéséhez, ezzel együtt hosszabb távon a településen és a külterületen élők életminőségének javulásához.

Falugondnoki találkozó Balástyán

Jó szót vinni a tanyára

Bács-Kiskun, Békés, Csongrád, Jász-Nagykun-Szolnok és Pest megye falugondnokságot működtető települései polgármesterei, jegyzői, intézményvezetői, valamint falu- és tanyagondnokok vettek részt azon a szakmai találkozón, amely Balástyán, a Hotel Orchideában zajlott le szeptember 29-én a Falugondnokok Duna-Tisza Egyesülete rendezésében.

Mindig érdemes ott lenni a falugondnoki találkozókra, hiszen sok új szakmai ismerettel gazdagodhatnak a résztvevők. Ezen kívül a helyszínt adó településen is hasznos szétnézni, és az sem elhanyagolható érdek, hogy a házigazdák ilyenkor kitessznek magukért a vendéglátásban is. Ahogyan legutóbb Balástyán.

A rendezvényt Csörsz Zelenák Katalin, a Falugondnokok Duna-Tisza Közi Egyesületének ügyvezetője nyitotta meg, majd Újvári László, Balástya tizenhat éve regnáló polgármestere beszélt a 3500 lakosú községről. Előljáróban leszögezte: bár négy tanyagondnoki szolgálatot működtetnek, az elvégzendő munkához többre volna szükségük. Nem véletlenül, hiszen kiterjedt a tanyavilág. A helyiek főleg mezőgazdasággal foglalkoznak, több mint kilencszáz östermelőt tartanak számon. A település fejlődését meghatározza az M5-ös autópálya közelsége, ám 2004-ben lobbizniuk kellett azért, hogy megépüljön a balástyai lehajtó is, amit eredetileg nem terveztek az útépitők – az ügy a parlamentig jutott. Azóta a csomópont környékén hozták létre az autópálya-rendőrséget és a gazdasági övezetben is egyre több a bertelepülő. A polgármester egymás után sorolta az eredményeiket, melyeket szinte kizárólag pályázati forrásokból tudtak megvalósítani. Egyebek közt büszkéek a szennyvízberuházásra, a napelemes rendszer meglétére, a kerékpárútra, az óvodai tornaszobára. Jelenlegi feladataik között az ivóvíz minőségének javítása szerepel, valamint gondot fordítanak a munkahelyteremtésre is, hogy a fiatalokat helyben tudják tartani. Hogy valóban

Balástyai tanyagondnokok: Sutkáné Kothencz Julianna, Kocsis Attila, Tari Józsefné és Böröcz Lászlóné

Serafin József és Újvári László

szépen fejlődik a település, az abban a rövidfilmben is tetten érhető volt, melyet levetítettek a közönségnek.

Ásotthalma után Balástya rendelkezik a legnagyobb külterülettel, mintegy 2100-an élnek tanyán. Sokan küzdenek szociális problémákkal, nekik mindenképpen segítségre van szükségük. Ezért is járják a tanyagondnokok reggeltől estig a terepet. Munkájukat két új gépjármű könnyíti. A község első embere, Újvári László nagyra becsüli a nem mindennapi szolgálat szerep-vállalóit, akik jó viszonyt ápolnak a határban élő idősokkal. Sokuknak nem feltétlenül az ebéd a fontos, hanem az, hogy tudnak valakivel beszélgetni.

Hogy ez valóban így van, azt a balástyai tanyagondnokok sorra megerősítették bemutatkozásuk során. Böröcz Lászlóné a 2. számú körzetet járja, 2005-ben kezdte, előtte kisegítőként dolgozott. Sok az egyedül élő idős ember. Több mint húsz helyre viszi az ebédet a szolgálat új autójával. Naponta 70-80 kilométert tesz meg, elég nagy távolságok vannak két lakcím között. Munkáját a közmunkaprogramban résztvevők is segítik, főleg a bevásárlásban, a mosogatásban jeleskednek. Tari Józsefné szintén 2005 óta tanyagondnok, hozzá az 1. számú körzet tartozik. Ford terepjáróval indul neki a határnak, hasonlóan az előtte szólóhoz, neki is megvan naponta a 70-80 kilométer. Sutkáné Kothencz Julianna 2009-ben végezte el a tanyasegítői tanfolyamot, majd szociális munkát végzett a közmunka program keretében. Amikor 2012-ben nyugdíjba vonult az egyik balástyai tanyagondnok, átvette tőle a stafétabotot. Feladatai közé egyebek között gyerekek és idősök szállítása, gyógyszeres beszerzése és ebédhordás tartozik. Hasonlókat mondott el Kocsis Attila is, aki hét éve végzi a miszsiót a 4. körzetben. Gyakran vezeti a kisbuszt is, például a sportrendezvényekre viszi a helyieket. Szívesen elbeszélget azokkal, akikkel naponként találkozik a tanyavilágban – néha

pszichológusként is helyt kell állnia –, de mivel elég feszített a tempó, rövid szóváltás után muszáj tovább sietnie. Most viszont, az egyesületi találkozóra mind a négyen eljöttek, meg tudták oldani a helyettesítésüket. Nekünk pedig így sikerült őket egy közös fotón megörökíteni!

Serafin József, az Emberi Erőforrások Minisztériuma főosztályvezető-helyettese előadását azzal kezdte, hogy falugondnokság volt, van és lesz. A több mint két évtizedes szolgáltatás iránt komoly társadalmi szükséglet mutatkozik, ezért is érdemes fenntartani. Szociális és települési igény mutatkozik iránta. A demográfiai változások azt támasztják alá, hogy egyre több idős ember él tanyákon, kistelepüléseken, róluk mindeképpen gondoskodni kell. Erre vonatkozóan tucatnyi szolgáltatás létezik, amelyek közül kiemelkedik a falugondnokság. Fontos alapot jelent a települések életképessége, és ha jól működik a helyi társadalom, akkor abban a falu- és tanyagondnokok közvetítésével azok is részt tudnak venni, akik egyébként a távolságok miatt maguktól nem tennék ezt.

Hogyan tovább? – ez megkerülhetetlen kérdés manapság. Serafin József

Élhetővé kell tenni a tanyai körülményeket. Ezt leginkább támogatások révén lehet megvalósítani. Az érintettek és fenntartók pozitív jövőképehez nélkülözhetetlen a megkülönböztetett figyelem anyagi szempontból is. A minisztériumi előadó megjegyezte, hogy más szolgáltatásokhoz képest az idén példátlanul magas normatívaemelés volt. A pénzen kívül szakmai tudásra

Terménykiállításon

A rendezvény résztvevői

arról biztosította a találkozó résztvevőit, hogy a falugondnokságot illetően változatlan marad az irány. A szolgálat munkatársaira ezután is nagy szerep hárul, például abban, hogy ameddig csak lehet, otthonukban maradjanak az idősek, csak végső esetben kerüljenek szociális intézményekbe.

és emberi tartásra is szükség van a minőségi szolgáltatáshoz. Sikeres pályázatokkal, civil szervezetekkel való összefogással, alulról jövő kezdeményezésekkel még több szép sikerek érhetők el.

A továbbiakban szó volt arról, hogy a falugondnoki önazonosságnak tuda-

tosnak kell lennie. Az a jó, ha a szolgálatot végző felismeri a rendszerben elfoglalt helyét és tisztában van a kormányzati eszközökkel. Amennyiben létezik egyfajta hivatástudat – ami nagy erőforrás! –, a falu- és tanyagondnokság rendszere hosszú távon minőségi tud maradni. Lényegében hasonló módon érhető el a stabilitás is. Ami pedig a sajátosságokat illeti: több speciális jellemzője van a szolgáltatásnak, hogy csak a fizikai kitettséget, a télen-nyáron szabadban történő mozgást említsük. Széles sávon végzendő munka ez, s mindig azt kell csinálni, amit a helyi igények diktálnak.

Végezetül a falugondnoki találkozón Mártha Tamás, a DML Kft. ügyvezető-igazgatója tartott prezentációt Fényesebb jövőért címmel. A digitális mágneses indukciós világítástechnológia az argongáz felhasználására épül. Az így kialakított fénycső élettartama százezer üzemóra, előnyei közé tartozik például az alacsony energiafogyasztás, az áramingadozás kiküszöbölése. Ezekén túl az emberi szemnek kedvezőbb a napfényéhez hasonlító erősség, a környezetbarát megoldásról nem is beszélve. Beltéri és kültéri világításra egyaránt használható. A 300 wattos reflektor – amit a helyszínen ki lehetett próbálni! – hatméteres oszlopra szerelve egy egész udvart bevilágít, ugyanekkor területen korábban hét lámpát működtettek.

Mindenképpen érdemes tehát a fenti módszerrel kiváltani a hagyományos világítástechnológiát. Különösen ajánlatos a tanyákon élők számára, ezért is volt hasznos az előadást meghallgatni. Az ügyvezető-igazgató felajánlotta, hogy szívesen segítenek például tanyavillamosítás vagy világításkorszerűsítés témában benyújtandó pályázatoknál, elkészítik a tanulmányt és a költségvetést.

A balástyai program ebéddel zárult, a résztvevők nem győzték dicsérni a finomságokat. Ezt követően mindenki átsétált a művelődési házba, ahol megtekintették az akkoriban megrendezett zöldség és virágfesztivál élőképeit. Szébbnél szebb termények és pompás virágok tárultak fel a látogatók előtt. A kiállítást a helyiek rendezték helyi közreműködőkkel, ami ugyancsak példás lehet mások számára. Bizonyíték arra, hogy összefogással és lelkesedéssel milyen értékes dolgokat lehet létrehozni.

Borzák Tibor

Kitörési pontot jelenthet a turizmus

Előtérben az értékeink

A LEADER térségek közötti együttműködés keretében a Falugondnokok Duna-Tisza Közi Egyesülete október 7-én Helyi értékekre épülő vidékfejlesztés címmel tartott szakmai napot a bugaci művelődési házban. Szóba került országos jelentőségű régészeti ásatás, határon átnyúló lovasturizmus, különleges földtani feltárás és libatenyésztésre alapuló mintaprogram.

Tóth Márta és Csörsz Zelenák Katalin

Először a fórumnak helyet adó település polgármestere, Szabó László szólt az egybegyűltekhöz. Mondandóját azzal kezdte, hogy a 2900 lakosú Bugacot illetően a puszta, csikós, betyár, csárda, gulásch világszerte ismert hívószó a turizmusban, de hamarosan az aranymonostor kifejezés is hozzátársul, merthogy néhány éven belül lenyűgöző látnivalóval gazdagodik az alföldi település. Már eddig is szenzációs leleteket és felfedezéseket eredményezett a határban 2010 óta tartó régészeti ásatás: európai vonatkozásban számottevőek és újraértékelik az Árpád-kort. Kiásták ugyanis a XI. századi hatalmas bazilika és a köréje épült bencés kolostor romjait, melyek már az 1950-es évek közepe óta izgalomban tartották a helyieket. A kecskeméti múzeum régészei egy szerb-magyar turisztikai pályázat jóvoltából feltárták és beazonosították a területet, ami a maga korában virágzó kisváros, kulturális és kereskedelmi központ és királyi pénzváltó hely volt. Magyarországon az utóbbi időkben ebből a korból nem nagyon került elő ilyen gazdag leletanyag: káprázatos arany kegytárgyak,

ékszerek, beszédes pénzérmék, mérlegek súlyokkal, dél-franciai tűzzománcok, fegyverek. És egy Szent Péter-ereklyetartó, ami megerősíti a feltételezést, hogy itt lehetett Péterimonostor vagy Pétermonostor.

Gyémánt a homokban – röviden így jellemzi Bugac polgármestere a felbecsülhetetlen helyi értéket, melyet szeretnének közkinccsé tenni. Az úgynevezett Aranymonostor-projekt már elindult, készülnek a régészeti-történelmi emlékpark előtanulmányai. Egyebek mellett gazdasági, kulturális, egészségügyi vonatkozásban mutatják majd be a hajdani városiasodás előrehaladott állapotát. Felépítik a monumentális székesegyházat, amit már a kezdetektől látogathatóvá tesznek, bárki bekapcsolódhat a munkálatokba, egyfajta időutazásban lehet része, amikor zsindelyezik, falat rak vagy kötelet készítenek. Számos elképzelés van még, de az sem utolsó szempont, hogy az új turisztikai látványosságnak gazdaság-élénkítő és munkahelyteremtő vonzata lehet. Ezért is szerepel kiemelt beruházásként a megyei fejlesztési tervben. Várhatóan a következő pályázati cik-

lusban elnyerik a szükséges pénzt és a megvalósuló emlékhellyel újabb turisták özönlének majd Bugacra. A polgármester bizakodó, amiként az ásatások megkezdése előtt is egyedül ő volt az, aki hitt abban, hogy megtalálják az elfeledett monostort.

Földtani feltárás Csölyospáloson címmel tartott előadást Balázs Réka, a Kiskunsági Nemzeti Park természetvédelmi szakreferense. Különleges és rendkívül értékes képződmény található a település határában: a réti mészkő 1978 óta országos védeltséget élvez. A jégkorszakból származó, mára majdnem elfeledett geológiai képződményt az Árpád-kortól egészen az 1970-es évekig használták, főként házak alapozásához, de a középkorban vittek innen követ a bugac-felsőmonostori székesegyház építéséhez is. Hasonló természeti csoda Ausztráliában és Észak-Amerikában is található, európai előfordulásának legkeletibb vonala pedig a Kárpát-medencére tehető. A darázs-kő néven is ismert kőzetfajta az alföldi homokbuckák mélyebb területein lelhető fel, a szikes tavak medrében alakul ki, amikor az iszap között áll össze. Csölyospáloson körülbelül egy hektár van belőle. Jelentőségét a helyi önkormányzat is felismerte: 2011-ben rendezési tervet fogadtak el hasznosítását illetően. A Kiskunsági Nemzeti Parkkal együttműködve elhatározták, hogy az egykori bányaterületet bemutatják az érdeklődőknek. 2013-ban kiépítették a Varangy-kő túraútvonalat, melynek során a réti mészkőről és helyi kapcsolódásairól, valamint a tanyai- és pásztor-életéről szerezhetők be információk.

A tarhosi Molnár István őstermelő és tanyagondnok a falusi turizmus és libatenyésztés kapcsolatáról osztotta meg tapasztalatait a rendezvényen. A két terület látszólag távol áll egymástól, pedig sikeresen lehet ötvözni a kettőt. Huszonöt esztendeje költöztek ki a faluközponttól hét kilométerre található tanyára. Miután a család korábban is

Szabó László

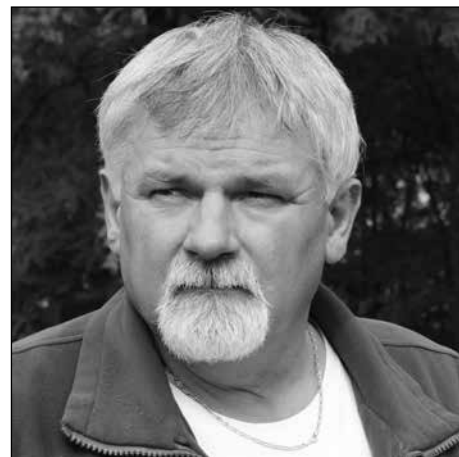
mezőgazdaságból tartotta fenn magát, kézenfekvőnek tűnt, hogy ezen az úton kellene tovább haladni. A libanevelést választották, mivel a szárnyas tolla és húsa is felhasználható. Ezres állománnyal indultak, ami mára négyezerre nőtt. Hogy megismerje az alapokat, részt vett egy LEADER előadássorozaton, ahol a helyi értékek kiaknázásáról volt szó. Amikor arról érdeklődött, mihez kezdhetne a libás tanyájával, azt a választ kapta, hogy ne másoktól várjon ötleteket, hanem találja ki maga. Hazafelé autózva végig töprengett, és ahogy ráfordult a tanyabejáróra, bevillant a megoldás: kislibától a tollpaplanig. Vagyis be kellene mutatni az érdeklődőknek a libatenyésztés teljes spektrumát. Mind ezt a falusi turizmus jegyében. Az ezer hektáros erdő ölelésében megbúvó tanyára látogatókat mézes pálinkával, lila hagymás libazsíros kenyérrel és libatepertővel várják – ezek „alanyi jogon” járnak. Miközben a vendégek szétnéznek a gazdaságban, megismerik a házigazdák tevékenységét a bemutatóteremben, addigra a kemencében megsülnek a libacombok és jöhet a kóstolás a kellemes szabadtéri környezetben. Bárkit szívesen látnak, a magányos turistától kezdve az osztálykirándulókon át a városból érkező csapatépítő közösségekig. Reklámra egy fillért sem költenek, szájhagyomány útján terjed a hírük. Ezt még az elején eldöntötték – és működik. Pénzüket inkább fejlesztésekre fordítják. Így került szolgáltatásaik közé a biciklikölcsönzés, valamint szálláshelyet is tudnak már kínálni az ide érkezőknek. Évente három nagy rendezvényt tartanak: Szent György napkor, az új kenyér ünnepén és Márton napkor. Legelőször százhuszan voltak, utoljára pedig ezerháromszázan. 2010-ben elnyerték a

Moiskó Csilla

mintaértékű agrár-vidékfejlesztési projekt elismerő címet.

„Egy uniós program jóvoltából felmértük a lovasturizmus helyzetét a Duna-Tisza közén” – kezdte prezentációját Moiskó Csilla, a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat területfejlesztési referense. Elsőként értéktárat hoztak létre, ahol a déli országhatár magyar és szerb területeinek kulturális örökségei közé sorolható lovastanyákat és szolgáltatásokat gyűjtötték össze. A helyszíneket és adatokat térképen rögzítették, majd különböző tematikájú – például pusztá, borvidék, vadászat, szentkút – túraútvonalakat jelöltek ki, így aki lóháton indul a táj felfedezésére, megfelelő tájékoztatást és irányjelzést kap. Létrehoztak egy honlapot, melynek részeként virtuális látogatás tehető a lovaskultúra múzeumban. Nagy hangsúlyt fektettek a tájékoztatásra, a határtalan lovaglás jelentőségének megismertetésére, hiszen a jelenleginél sokkal több együttműködőre számítanak. A munka első fázisát elvégezték, de sok még a teendő. Érdemes kiszélesíteni a résztvevők

Molnár István

körét, a lovasok mellett állatorvosokat, vendéglátókat vagy biciklikölcsönzőket is bevonnának. Komplex fejlesztési terv segítségével felzárkóztatják a bázishelyeket, hogy mindenhol ugyanazt a minőséget kapja a vándor. Reményeik szerint egyre több lesz a külföldi érdeklődő is, bár a szerb határon élő állatot egyelőre csak a röszkei átkelőn lehet utaztatni, így a túraútvonal azon a szakaszon megszakad.

A bugaci szakmai nap rendkívül hasznosnak bizonyult, hiszen megint csak bebizonyosodott, hogy érdemes a helyi értékekre figyelni és a települések érdekében kamatoztatni. A felsorakoztatott példák a turizmus, a vidékfejlesztés területén lehetséges kitérési pontokra mutattak rá. Ebéd után a fórum résztvevői felkeresték a Bugac határában egykor büszkén álló monostor maradványait. Az információk ismeretében mindenki maga elé tudta képzelni a korabeli állapotokat. És ha majd rekonstruálják azokat, a látogatóközpontba is érdemes lesz visszatérni!

B. T.

Bugac „aranymonostorának” romjai

Példamutató szövetkezés Bácsalmáson

Helyben készült finomságok

Ha csak tíz reményvesztett munkanélküli jut értelmes feladathoz, már az is nagy szó egy település életében. Minden a vezetés hozzáállásán múlik. Nem lehet várni a sült galambra, meg kell keresni a kitörési pontokat. Ahogyan például Bácsalmáson teszik.

Nagy adag lelkesedés kell a szürkeségből való kitöréshez. Megszállott és elkötelezett „hangadók” nélkül nem megy. Bács-Kiskun megye déli határszélén, Bácsalmáson az önkormányzat nonprofit kft-je hihetetlen átalakuláson ment át az utóbbi öt évben, mára szociális szövetkezet lett belőle. Az ide vezető út azonban nem volt zökkenőmentes.

– Mindig is hittem, hogy meghozza a gyümölcsét a munkánk – árulja el Barta Tiborné Gáll Ágnes, a Bácsalmási Önkormányzati Közszolgáltatási Közhasznú Nonprofit Kft. ügyvezetője. – A 2009-ben meghirdetett Út a munkához programmal kezdődött, ötven-hetven embert tudtunk foglalkoztatni. Utcát söpörtek, fűvet kaszáltak, falevelet gereblyéztek, de főleg csellengtek és ültek a talicskában, mi meg állandóan

nem volt könnyű, szinte minden lépésünkhöz jogászai állásfoglalást kellett kérni. Aztán beindult a földművelés, egyre több munkanélküli ember csatlakozott hozzánk. Majd 2011-ben jött a fordulópon, fókuszba került az értékteremtő munka és elindult az országos közfoglalkoztatási program. Ma kétszázan vagyunk.

Szociális érzék, pedagógusi véna, pszichológiai jártasság – és csak ezek után következnek a szakmai szempontok azoknál, akik „közfogisokkal” bánnak. Ami pedig a tevékenységet illeti: mielőtt vakmerően fejest ugranának a mély vízbe, minden lépést jól meg kell fontolni. Csak rendszerben szabad gondolkodni, egymásra épülő folyamatokat érdemes beindítani. A bácsalmásiak soha nem mentek bele olyasmibe, aminek nem látták a végét.

megirigyelhetné. Márkanévük is van: Bácsalmási Finomságok. Ezek az épület sarki részén megnyitott boltban megvásárolhatók, de a kékfestővel díszített eladótérben sok minden más kapható a kandírozott gyümölcstől a gyógyítóolajokon át a csicsókakrémig. Egy a lényeg: valamennyi helyben készüljön és egészséges kézműves termék legyen.

ellenőriztük őket. Mindenkinek megalázó volt. Mennyivel hasznosabb lenne, ha az önkormányzat szántóin megtermelhetnék a zöldségeket a városi konyhának. Amikor ezt felvettem a polgármesternek, felcsillant a szeme és biztatott bennünket. Előzmények nélkül persze

Alig győzőm jegyzetelni, annyiféle tevékenységre vállalkoznak. Művelik az önkormányzati földeket, minden szükséges erőgéppel rendelkeznek, még kombájnnak is van. Megtermelik a konyhára a zöldségeket, a többlet pedig a feldolgozóba kerül. Végigkalauzolnak az üzemben, hát ezt tényleg bárki

– Azért szeretek itt vásárolni, mert még azt is tudom, hogy név szerint kik állították elő a portékát. Biztos lehetek a minőségben – mondja egy fiatalasszony, aki már törzsvásárlónak számít. A boltosok nem panaszkodnak a forgalomra, a környékeliek mind ide jönnek. Vagy a szupermarkettel szembeni utcai pavilonba, ahol szintén kedvező áron jutnak zöldséghez vagy gyümölcshöz.

A Start közmunkaprogram jóvoltából 2011 novembere óta 758 millió forinthez jutott hozzá a kft. Ezen még Németh Balázs polgármester is meglepődik. Ugyanakkor örül neki, hiszen a város ennek töredékét sem tudta volna odaadni nekik. Időközben nagyra nőttek, tavaly augusztusban létrehozták a Bácsalmásért Szociális Szövetkezetet. Úgy látják, ez a jövő útja.

B. T.

Fotók: Ujvári Sándor

Az almafa

A férfi Csenkre igyekezett. Nyomta a gázt, mert a végcél még messze volt. Mellette a barátja ült, idegesen, attól tartva, hogy rendőr kocsival találkozhatnak, aztán magyarázkodhatnak.

– Lassíts már, a kutyafáját, nem győzők kapaszkodni! Mi lesz, ha zsarukkal akadunk össze?

– Nem érnek utol – morogta lakonikus rövidséggel Ödön.

– Dehogynem. Most már jobban fel vannak szerelve, mint régen.

– Mit izgulsz? Időben oda akarok érni, nem érek rá vacakolni. Nekem más problémám van.

– Én még nem hallottam tőled ilyent, hogy „problémám van”.

– Pedig most van. Éhes vagyok, meg szomjas. Mind a kettő. Hoztál valamilyen italt?

– Narancslét, de már jócskán ittam belőle. Az a baja, hogy meleg.

– Nem számít, adhatod.

– Jól meghúzta az üveget, ami hamar kiürült.

– Hát ez nem valami sok. Te Gergő, nézd meg a térképen, hogy melyik falu következik!

– Na, nézzük csak. Ha jól látom, Bátorfa. De az még legalább 25 kilométer.

– Hogy az a jó... Közelebb nincs?

– Talán tanya.

– Az se lenne rossz. Majd figyelünk.

És hajtott, mint a bolond. A fák, bokrok úgy suhantak el mellettük, mintha ott se lettek volna. Az autó olyan szelet vetett, hogy felverte az út porát. Bárki azt hihette volna, hogy egy ámokfutó örült nem bír magával, s száguld a nagy semmibe. Aztán hirtelen lefékezett nagy csikorgással, hosszú fékcsíkot húzva. Tolatni kezdett, hogy egy terebélyes fa előtt megálljon.

– Na, most mi van? – kérdezte Gergő, miután visszanyerte stabil helyzetét. – Azt hittem, hogy kirepülök a szélvédőn.

– Ugye, milyen jó a biztonsági öv? Gyere, kiszállunk!

A fa, mely előtt sikerült épségben kikászálódniuk a kocsiból, egy gyümölcsfa volt.

– Hogy kerül ide almafa? – ámul el Gergő.

– Ráadásul nem is vadalma, hanem nemes fa. Itt valami tanyának kell lennie.

– Hogy vetted észre ilyen sebességnél?

– Megérzés, pajtikám, megérzés. Most megnézzük a tanyát, hátha van ott valaki, akinél elverhetem az éhemet, meg a szomjamat, ha már te nem gondoskodtál erről.

– Már nem sietsz? Majd behozzuk a lemaradást.

Ahogy kóboroltak, rá is leltek egy öreg házra, csak éppen nem lakott benne senki. Repedt falú, kis épület volt,

melyben nemrég még ember járhatott. Legalábbis néhány eszköz jelenléte erről árulkodott.

Visszatértek az almafához, melyen már csak három gyümölcs piroslott, azok is fenn, közel a csúcshoz. Azokat le kellene vadászni. Először is fel akartak mászni, de egyiknek sem sikerült, testes emberek lévén. Ezt a lehetőséget hamar elvetették, mivel az ágak amúgy sem bírták volna el testsúlyukat. Elkezdtek göröngyökkal dobálni a mosolygó terméseket, de se a célzás nem volt megfelelő, se az ágak sűrűjétől nem találták el. Hoztak botokat, azok meg rövidnek bizonyultak ahhoz, hogy a zamatos gyümölcsökhöz jussanak. Gondolták, majd megrázzák a fát, akkor lepottyannak a cudarok. Az ágak megmoccantak ugyan, de az a néhány példány szemtelen magabiztossággal ott maradt a helyén. Ha jönne valaki, egy gyerek, aki fel tudna mászni erre a makacs fára, s leadná nekik vágyuk tárgyait, az jó lenne. Bár úgy vélték, hogy gyerekekre bízni

ilyet nem biztonságos, mert az előbb megenné az alma húsát, csak a csutkját dobálna le. Létra kellene, de az meg nincs. Fűrészt sem ártana, amivel az ominózus ágat levágnák, de az sincs. Azon is eltöprengtek, hogy a törzshöz állnak autóval, s annak tetejére állva talán könnyebben feljutnának. Vagy a kocsival nekikoppannának annak a fránya fának, azt már biztos nem bírnák ki azok a vackok, s végre leválnának a helyükről. Ez azonban rizikós,

Fotó: G. Tóth Magdolna

mert megsérülhet a járgány. Még utoljára visszatértek a dobáláshoz, sikertelenül.

– Ördög vigye az egészset, menjünk! Ezek a rohadékok már nem lesznek a mieink

Elindultak az autó felé, s alig tettek meg néhány lépést, huppanást hallottak a hátuk mögött. Megfordultak, s megdöbbenek. Mind a három alma leesett.

Elcsodálkozva néztek egymásra, majd a fára, az almákra, s ismét egymásra.

– Mit próbálkoztunk, aztán tessék, maguktól lepotyogtak.

– Talán megsajnálta minket, vagy nagyon kifárasztottuk őket – nevetett Gergő.

– Nem halak ezek, hogy ki lehessen fárasztani. Egyébként is azt hiszem mi fáradtunk ki jobban, a fene essen az ilyen almafába. Hogy mik vannak?! Na, menjünk!

– Sose érünk Csenkre, ha itt töltjük az időt!

– Ahogy mondd, pajtás. Pattanjunk!

Beültek, a motor felbőgött, s elindultak a szokott tempóban. Hiába no, sietni kell. A por felverődött, majd lassan visszahullt a földre, meg a három almára, melyek a fűben heverve már nem tűntek oly kíváncsatos pirosnak.

2008. május 26.

Vályi András

Hungarikumok

Hízott libamáj

„az ingyencek által nagyra tartott és szerfelett értékes csemege”

/Plinius/

A hízott libamáj előállítására több ezer éves múltra tekint vissza. Írásos emlékek bizonyítják, hogy már az ókori Egyiptomban is foglalkoztak libatar-tással, töméses hizlalással, hízott máj előállításával. A görög és a római étkezési kultúrának szintén fontos részét képezte a libamáj. Nagy Károly frank császár idejéből származnak az európai lúdtartás szabályozásával kapcsolatos első írásos emlékek (742-814).

A XI. századi Magyarországon rendeletben tették kötelezővé a lu-

dak utáni egyházi tized befizetését. A beszolgáltatott liba fehér színét a XIII. században határozták meg. Hazánkban erre az időszakra tehető a libatartás, illetve libafogyasztás meghonosodása. A XIX. század közepétől a kukoricatermesztés fellendülésével új lendületet kapott a libatenyésztés. A hagyományos lúdtartási forma egészen a XX. század közepéig a Kárpát-medencében őshonos, magyar parlagi lúddal (népies nevén paraszt libával vagy mezei lúddal) folyt. A XX. század második felétől elkezdődött az őshonos libák nemesítése.

A hízott libából származó termékek előállítását hazánk mezőgazdasági termelési kultúrájának egyik legfontosabb szimbólumaként tartjuk számon. E területen több évszázad-

ra visszanyúló tradíciókkal rendelkezünk, amelyeket történelmi emlékeink és néprajzi kutatások sora támaszt alá. A hagyományos szabadtartásos módon előnevelt, és kukorica alapú takarmányon utónevelt libából készült termékek olyan gasztronómiai kincsek, amelyeket csak magas élőmunka-ráfordítással, odafigyeléssel, szakértelemmel és állatszeretettel lehet előállítani. Mindez méltóvá teszi a termékeket arra, hogy hazánk jó hírét vigyék a világban, s hozzájáruljanak a magyar élelmiszer- és ételkultúra hagyományainak ápolásához, amely kétségtávol egyúttal nemzeti kultúránk ápolását is elősegíti.

Kollégánktól búcsúzunk

Volt emberek.

Ha nincsenek is, vannak még. Csodák. Nem téve semmit, nem akarva semmit, hatnak tovább.

Futók közt titokzatos megállók.

A mély, sötét vizekbe néma, lassú hálók.

Képek, már megdermedtek és örökre szépek.

Nem-élők, mindent felejtő, mindent porba ejtő henyélők, kiknek kezéből a haraszt alatt lassan kihullt a dús tapasztalat.

(Kosztolányi Dezső: Halottak)

Fájdalommal tudatjuk, hogy kedves kollégánk, Vízi István Tiszaszentimre-Újszentgyörgy tanyagondnoka súlyos betegségben elhunyt.

Újszentgyörgyön látta el feladatait. Munkája igen sokrétű, melyet nagy türelemmel, együttérzéssel végzett. Nem csak munkaidejében, de azon kívül is lehetett rá számítani. Betegeket juttatott el orvoshoz, szakrendelésre. Mindennapos ten-nivalói közé tartozott az ebédszál-lítás, gyógyszerbeszerzés, bevá-

sárlások elvégzése, az idősök látogatása, információközvetítés az önkormányzat és a lakosság között, közösségi programok szervezésében, lebonyolításában való részvétel. Lelkiismeretesség, jó kapcsolatteremtő képesség, szociális munkára termettség jellemezte. Bekapcsolódott a polgárör-ség tevékenységébe is.

Amikor nyugdíjba vonult, a megérdemelt pihenést kettévágta a betegség, mely legyőzte szervezetét.

DUNA-TISZA KÖZI FALUGONDNOKI HÍRLEVÉL

Kiadja:

a Falugondnokok

Duna-Tisza Közi Egyesülete

e-mail: info@falugondnoksag.hu

honlap: www.falugondnoksag.hu

iroda: 6000 Kecskemét, Irinyi u. 17.

Telefonszám:

06-76/507-543

Fax: 06-76/507-544

Szerkeszti:

Borzák Tibor, Csörszné Zelenák Katalin

Sümeiginé Ország Edit, Moiskó Csilla,

Tördelő: Almási László

Rajz: Vida Ágnes

Engedélyszám: 2.9/776-1/2006

Nyomda: Print 2000, Kecskemét

Megjelent a

ÚJ MAGYARORSZÁG
VIDÉKFEJLESZTÉSI PROGRAM
2007-2013

Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap:
a vidéki területekbe beruházó Európa

támogatásával.